

Eser günümüze intikal etmemekle birlikte Makrîzî başta olmak üzere İbnü'l-Furât, Kalkaşendî, İbn Tağrıberdî, İbn Haldûn ve İbnü'z-Zeyyât gibi tarihçiler önemli bir kısmını kitaplarında iktibas etmişlerdir. Eymen Fuâd Seyyid, bu iktibaslardan hareketle İbnü't-Tuveyr'in kaydettiği Fâtımîler döneminin idarî yapısı, vergi sistemi, saray hayatı ve geleneğinin yanında resmî merasimlere, halifelerin kabullerine dair bilgileri *Nüzhetü'l-mukletoyn fi aḥbâri'd-devleteyn (sireti'd-devleteyn)* adlı eserde bir araya getirerek yayımlamıştır (Beyrut 1412/1992). Fâtımî Devleti'nde divanlar, burada çalışan görevliler, devlete ait hazineler, görevlilerin maaşları, mahkemede uyulacak kurallar ve resmî prosedürle mahkeme görevlilerinin çalışma esasları hakkında bilgilerin yer aldığı eser tarih, idarî yapı, vergiler olmak üzere üç bölümden oluşmuş, Selâhaddin-i Eyyûbî zamanında Fâtımî ve Eyyûbî idarî yapılarını mukayese etmek amacıyla kaleme alınan tarihin, adı da buna uygun biçimde verilmiştir. Ancak divanda görev yapmış olan müellifin bu sayede birinci elden edindiği bilgilere dayanan kayıtları Fâtımî dönemle sınırlı kalmış, Eyyûbîler'e ait fazla bilgi vermemiştir. Eser ayrıca, İbnü't-Tuveyr'den öncesine ait olup günümüze ulaşmayan rivayetleri aktarması bakımından önemlidir. Eymen Fuâd Seyyid, "Nüzümü'l-Fâtımiyyin ve rûsûmühüm fi Mıṣr kemâ câ'et 'inde İbni't-Ṭuveyr" adıyla bir çalışmada yapmıştır (*Nüzhetü'l-mukletoyn*, neşredeninin girişi, s. 31-102).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü't-Tuveyr, *Nüzhetü'l-mukletoyn fi aḥbâri'd-devleteyn* (nşr. Eymen Fuâd Seyyid), Beyrut 1412/1992, neşredeninin girişi, s. 4-102; Münzirî, *et-Tekmile*, III, 7-8; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm: sene 601-630* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Beyrut 1424/2003, XIII, 507; Safedî, *el-Vâfi*, XVI, 287; XVIII, 254; XX, 145; İbn Dokmak, *el-İntişâr li-vâsıtati 'ikdi'l-emşâr*, Beyrut, ts. (Dârü'l-âfâkı'l-cedide), s. 12; Kalkaşendî, *Şubhu'l-aşâ*, I, 136; II, 107, 122; III, 550-560, 566-568; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, V, 241; Eymen Fuâd Seyyid, "Dirâse naḳdiyye li-meşâdiri târîhi'l-Fâtımiyyin fi Mıṣr", *Dirâsât 'Arabiyye ve İslâmiyye mühdât ilâ edibi'l-'Arabiyyi'l-kebir Ebi Fihri Maḥmûd Muḥammed Şâkir bi-münâsebeti bülûğihi's-seb'in* (haz. Eymen Fuâd Seyyid v.dğr.), Kahire 1403/1982, s. 162; Şâkir Mustafa, *et-Târîhu'l-'Arabi ve'l-mü'errihûn*, Beyrut 1987, II, 214; P. E. Walker, *Exploring an Islamic Empire-Fatimid History and its Sources*, London 2002, s. 150-151, 158, 166, 196; Sezgin, *GAS*, XV/2, s. 424; Cl. Cahen, "İbn al-Ṭuwayr", *EP* (İng.), III, 960; Rizâ İnzâbî Nejdâ, "İbn Ṭuveyr", *DMBİ*, IV, 158-159.

MURAT ÖZTÜRK

İBNÜRREFİK AHMET NURİ

(bk. SEKİZİNCİ, Ahmet Nuri).

İBRÂHİM ENİS AHMED

(إبراهيم أنيس أحمد)

(1906-1977)

Arap dünyasında
modern dil bilimi araştırmalarının
öncüsü.

Kahire'de doğdu. İlkokuldan sonra Ezher Üniversitesi Dârülulûm Fakültesi'nin hazırlık okulu el-Medresetü't-techiziyye'den lise diploması aldı ve Ezher'in Dârülulûmi'l-ulyâ kısmına girdi. Burada öğrenci iken şiir yazmaya başladı, sosyal ve kültürel etkinliklere katıldı, okulun tiyatro grubuna başkan seçildi. Kendi yazdığı *eş-Şeyhu'l-mütesâbi* adlı piyesin baş kahramanını bizzat kendisi oynadı. 1930'da Ezher'den mezun olduktan sonra liselerde öğretmenlik yaptı. 1933'te Eğitim Bakanlığı'ndan kazandığı bursla İngiltere'ye gidip Londra Üniversitesi'ne kaydoldu. 1939'da edebiyat alanında bakaloryasını aldı, 1941'de felsefe ve Sâmi dilleri alanında doktorasını verdi. Burada da sosyal etkinliklerden geri kalmadı. 1938'de Londra'daki en-Nâdi'l-Mısrî'ye başkan seçildi.

İngiltere'den döndükten sonra Dârülulûm Fakültesi'ne öğretim üyesi olarak tayin edildi, mesleğinde yükselerek dil bilimi alanında profesör oldu. Fakültede dil bilimi, Sâmi dilleri ve şarkiyat alanlarında, ayrıca Arap dili bölümünde başkan sıfatıyla görev yaptı. 1955 yılında fakültenin dekanlığına getirildiyse de hemen ardından işlerin arzu ettiği şekilde gitmediğini belirterek istifa etti. 1958'de ikinci defa getirildiği dekanlık görevini birkaç yıl sürdürdü. 1963-1964 öğretim yılında Amman'daki Ürdün Üniversitesi'nde çalıştıktan sonra Dârülulûm Fakültesi'nde misafir profesör olarak ders verdi. Bu fakültedeki ilk yıllarında gittiği İskenderiye Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde iki yıl çalıştı. Burada dil bilimiyle ses bilimi araştırmalarının, dil seslerinin sınıflandırılması ve mukayesesinin modern yöntemlerle yapılacağı ses bilimi (fonetik, savtiyyât) laboratuvarını kurdu. Ramazan Abdüttewâb onun öğrencilerindedir. 1948 yılından itibaren uzmanlık yaptığı Mecmau'l-lugati'l-'Arabiyye'ye 1961'de üye oldu. Burada metot, lehçeler ve el-Mu'cemü'l-kebir komisyonlarında bulundu. Dil sesleri, Arap lehçeleri, lafız-delâlet-semantik, şiirde müzikalite ve çeşitli gramer meseleleri

üzerine araştırmalar yaptı. 1967'de, dayısı Zekî Mühendis'in yerine kurumun çıkardığı dergiyi (*Mecelletü'l-Mecma'i'l-lugati'l-'Arabiyye*) yirmi ikinci sayısından itibaren yönetti. 1958'de *Delâletü'l-elfâz* (semantik) adlı eserinden dolayı kendisine Mısır devlet teşvik ödülü verildi. 8 Temmuz 1977 tarihinde Kahire'de vefat etti. Ailesi kütüphanesini Dârülulûm Fakültesi'ne bağışladı.

XX. yüzyılın başlarından itibaren Avrupa'da doğan modern dil bilimi araştırmaları, özellikle ses bilimi, lehçe bilimi, morfoloji ve sentaks alanlarında yoğunluk kazanmış, bu arada İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure, Batı'da modern lengüistiğin öncüsü olarak görüldüğü gibi İbrâhim Enis de Arap âleminde ve Arap dil biliminde bu alanın öncüsü kabul edilmiştir. İngiltere'de iken modern dil biliminin meselelerine dair Saussure ve diğer bilginlerin görüşlerini öğrenip Arap dilinin meselelerine uygulamış, 1939'da Mısır'a dönünce bu alandaki bilgiler kabul görmüş, sadece i'rab hakkındaki görüşü reddedilmiştir. Ona göre Kur'an'a i'rab I. (VII.) yüzyılın sonu ile II. (VIII.) yüzyılın başlarında uygulanmıştır. Araplar kelime sonlarını -bugün de konuşmalarda görüldüğü gibi- hep sâkin telaffuz ederlerdi. Müslüman nahiv âlimleri Yunan gramerinin etkisiyle i'rab olgusunu icat etmiştir (*Min Esrâri'l-luğa*, s. 182 vd.; *Delâletü'l-elfâz*, s. 207 vd.). İ'rab hareketlerinin fâillik-mef'ûllük gibi cümle öğelerini belirleme işlevi yoktur, sadece cümledeki kelimeleri birbirine ulama vazifesi görür. Cümle öğelerini ise Arap söz dizimi düzeniyle her öğenin cümle içinde bulunması gereken yerler ve cümlelerde zarflarla edatlar gibi yan unsurlar belirler. İ'rab hareketleri iki sâkin harfin çakışmasını önlemek için kullanılır. Çünkü kelimelerde aslı telaffuz kelime sonlarının sâkin olmasıdır. Hareke de bu sâkin harfi okumak ve ulamak için getirilir. Aslında İbrâhim Enis bu düşüncelerinde öncelikle

İbrâhim
Enis
Ahmed

Arap dil bilimi âlimi Kutrub ile Karl Volers ve Paul E. Kahle gibi şarkiyatçılara uymuştur.

İbrâhim Enîs'in dil tetkik yöntemi sarf, nahiv, fonetik, mu'cem (sözlük) ve delâlet (semantik) meselelerini yeni bir metotla incelemek, bu konularda Batı dünyasının düşüncelerini doğru bir şekilde anlayıp Arap diline uygulamak, çalışmaları tartışmalarda değil dilin öz meselelerinde yoğunlaştırmak, yüksek edebî tahlili göz ardı etmemek, dil olgularının istatistiğini ve verilerinin değerlendirilmesini yapmak, Arap dilinin olgularıyla diğer Sâmî dillerinin olguları arasında mukayeseler yapmak, Basra ve Kûfe dil mekteplerinin görüşlerini inceleyip karşılaştırmak gibi ilkelere dayanır. Ona göre kelime üç değil dört kategoriye ayrılır: Genel olarak ismin ve mantıkçıların küllî isim dediklerinin dahil olduğu isim; işaret, mevzul ve sayı adlarının dahil olduğu zamir; fiil; nahivcilerin mâna harfleri dediği ve zarfları da kapsayan edat. İbrâhim Enîs, Arap dilinin seslerine ilişkin örnek bir telaffuz projesinin hazırlanıp Arap ülkelerinde basın yayın organları vasıtasıyla yaygınlaştırılması, okullarda mahallî lehçelerin gücünün kırılması için gerekirse yasa çıkarılması, Arapça'nın ve diğer Sâmî dillerinin özüne ulaşmak amacıyla Arap âlemindeki halk lehçelerinin incelenmesi gibi özgün projeler ortaya koymaya çalışmıştır.

Eserleri. 1. *el-Eşvâtü'l-luğaviyye* (Kahire 1947, 1950, 2007). Modern dil yöntemlerine göre dil seslerinin, seslerin mahreç ve niteliklerinin, değişim ve dönüşümlerinin, dili oluşturan seslerin fonolojik ve fonetik özelliklerinin incelendiği Arapça yapılmış ilk önemli çalışmadır. Yazar eserinde kısa ünlülerle (harekeler) uzun ünlüler (med harfleri) arasında sadece nicelik bakımından fark olduğunu belirtir. 2. *Min Esrârî'l-luğati'l-ʿArabîyye* (Kahire 1951, 1998). Kalb, ibdâl, naht gibi dilin gelişimini sağlayan olgulardan söz edilen eserin "Kışşatü'l-i'râb" adlı bölümünde i'râb harekelerinin sanıldığı aksine cümle öğelerini belirleme değil cümlelerin kelimeleri arasında bağlama ve ulama işlevi gördüğü iddia edilmiştir. 3. *Fi'l-Lehecâti'l-ʿArabîyye* (Kahire 1952, 1973, 1995). Bu eserde Arap dilinde lehçelerin ortaya çıkışı, Kur'an kıraatindeki farklı okuyuşların kadîm Arap lehçelerine dayandığı hususu, lehçe, ses, seslerin çeşitleri, mahreçleri ve nitelikleri, İslâm'dan önce Arap dili, fonetik, fesahat, kıraat ve fonetik bilimi, idgam, izhar, ihfâ, imâle

gibi fonetik olgular incelenmiştir. Tâmir Abdüvedüd el-Eş'ârî, *el-Muştalâhâtü's-savtiyye fi kitâbi "Fi'l-Lehecâti'l-ʿArabîyye" li-İbrâhim Enîs* adlı çalışmasında (Kahire 1973) eserde kullanılan ses bilimi terimlerini ele almıştır. 4. *Mûsîka's-şî'r* (Kahire 1952, 1965, 1981, 1988). 5. *Delâletü'l-elfâz* (Kahire 1958, 1991). Eserde dilde delâlet (gösterge) ve semantik bilimi, lafız-anlam, lafız-delâlet, delâletin çocuklarda ve yetişkinlerde oluşumu, delâlet çeşitleri gibi meseleler üzerinde durulmuştur. 6. *Muhâdarât ʿan müstakbeli'l-luğati'l-ʿArabîyyeti'l-müştereke* (Kahire 1959-1960). Müellifin Ma'hedü'd-dirâsâti'l-Arabîyyeti'l-âliye'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Bölümü öğrencilerine verdiği konferanslardan ibarettir. 7. *Eşvâtü'l-luğa ʿinde İbn Sînâ* (Kahire 1963). İbn Sînâ'nın dili meydana getiren seslerin oluşum sebeplerini, seslerin mahreç ve sıfatlarını irdelediği *Me'hâricü'l-hurûf* adlı eserindeki görüşlerin değerlendirilmesi ve eleştirisi olup Kahire Arap Dil Kurumu'nun yirmi dokuzuncu devre kongresinde sunulan tebliğleri içermektedir. 8. *Ṭuruḡu tenmiyeti'l-elfâz fi'l-luğa* (Kahire 1967). Yazarın 1966-1967 ders yılında Dil ve Edebiyat Araştırmaları Bölümü öğrencilerine verdiği konferanslardan meydana gelen eserde dilin gelişimini etkileyen kıyas, istikak, kalb, ibdâl, naht ve irticâl gibi konular ele alınmıştır. Diğer eserleri: *eş-Şeyhu'l-müteşâbi* (tiyatro); *Yâ Ze'îmü vedâʿan* (1927 yılında henüz öğrenci iken Mısır devlet adamı Sa'd Zağlûl hakkında yazdığı ve tek şiiri olan elli beş beyitlik mersiye); *Rivâye* (roman) (*Şahîfetü Dâri'l-ulûm*, Kahire Ocak 1937); *ʿUzvu baʿse* (hikâye) (*Şahîfetü Dâri'l-ulûm*, Nisan 1945); *el-Luğa beyne'l-kavmiyye ve'l-ʿâlemiyye* (Kahire 1970); *el-Mu'cemü'l-vasîṭ* (I-II, Kahire 1972, 1989, 1991, Muhammed Halefullah Ahmed, Abdülhalîm Müntasır ve Atiyye es-Savâlihî ile birlikte); *ʿİmü'l-aşvât beyne'l-ḡudemâʿ ve'l-muḡdeşin* (Kahire 2003). Müellif ayrıca Ahmed Muhtâr Ömer'le birlikte İshak b. İbrâhim el-Fârâbî'nin *Dîvânü'l-edeb*'ini neşretmiştir (Kahire 1394/1974). İbrâhim Enîs, Kahire Arap Dil Kurumu dergisinin çeşitli sayılarında Arap diliyle ilgili birçok makale yanında çeşitli kongreler için tebliğler kaleme almıştır. Bunlar sülâsinin babları, mürtecel lafızlar, sülâsî mücerred isimlerin kalıpları, harekeyle i'râb meselesi, Kur'an fâsılları, "fi" (فِي) kalıbı, naht, "semâ"nın etimolojisi, luğavî istatistik, Arap ve İngiliz şiirlerindeki

kafiye düzeninin karşılaştırılması gibi meselelerdir. *Şahîfetü Dâri'l-ulûm*'da da "Neş'etü'l-kelâm" gibi (Nisan 1943) birkaç makalesi yayımlanmıştır.

İbrâhim Enîs hakkında birçok çalışma yapılmıştır: Ahmed Temmâm, *İbrâhim Enîs, râ'idü'd-dirâsâti'l-luğaviyye* (Kahire 1397); *Cuhûdü İbrâhim Enîs el-luğaviyye* (tez); Ali Necdî Nâsîf, "ed-Duktûr İbrâhim Enîs" (*MMLA*, XL [Kahire 1397/ 1977]); Ali Seyyid Ahmed, *İbrâhim Enîs Luğaviyyen* (Asyut 1984 [Mısır]); Zeyneb Selâhaddin, *Cuhûdü İbrâhim Enîs fi'n-naḡv ve's-şarf* (yüksek lisans tezi, www.ta5atub.com//878-topic); Kemal Muhammed Bişr, *İbrâhim Enîs ve'd-dersü'l-luğavî* (Kahire 1999, Mahmûd Fehmî Hicâzî, Muhammed Hasan Abdülazîz, Muhammed Hamâse Abdüllatîf ve İbrâhim ed-Desûkî'nin İbrâhim Enîs'le ilgili makalelerini kapsar); Seyyid Ahmed el-Mahzencî, *İbrâhim Enîs: Ḥayâtühü ve a'mâlüh* (Kahire 2002); Ammâr İlyâs Bevâsile, *el-Fikrû'l-luğavî ʿinde İbrâhim Enîs: Dirâse vaşfiyye tahlîliyye fi'l-eşvâti ve's-şarf* (Mûte 2003); İbrâhim b. Kays b. Süleyman el-Hemedânî, *İbrâhim Enîs ve enzâruhü'd-delâliyye ve'n-naḡviyye* (tez, 2004, www.aahlaltheeth.com); Nâdiye Tevhâmî, *İbrâhim Enîs ve arâ'ühü ḥilâle kütübihî: Min Esrârî'l-luğa ve Delâletü'l-elfâz ve el-Eşvâtü'l-luğaviyye* (yüksek lisans tezi, 2005, Câmîatü'l-Emîr Abdülkâdir li'l-ulûmî'l-İslâmiyye, Kosantîne / Cezayir); Riyâz Zekî Kâsım, "Risâle luğaviyye min Kuṭrub ilâ İbrâhim Enîs: Heli'l-i'râb hikâye?" (*Mecelletü'l-ʿArabî*, sy. 642-2012/5 [Küveyt 2012]; www.alarabimag.com/Article); Azîz Erkîbî, *Me'hâricü'l-hurûf ʿinde'l-kurrâʿ ve'l-lisâniyyîn: Dirâse muḡârene beyne'l-Hâfiẓ Ebî ʿAmr ed-Dânî ve'd-Duktûr İbrâhîm Enîs* (Beyrut 2012).

BİBLİYOGRAFYA :

İbrâhim Enîs Ahmed, *Min Esrârî'l-luğati'l-ʿArabîyye*, Kahire 1958, s. 182 vd.; a.mlf., *Delâletü'l-elfâz*, Kahire 1976, s. 207 vd.; Muhammed Abdülcevâd, *Taḡvîmü Dâri'l-ulûm*, Kahire 1952, II, 119; İbrâhim Medkûr, *Ma'a'l-Hâlidin*, Kahire 1401/1981, s. 185; Muhammed el-Kettânî, *eş-Şrâʿ beyne'l-ḡadîm ve'l-cedid fi'l-edebî'l-ʿArabîyyi'l-ḡadîs*, Dârülbeyzâ 1403/1982, II, 1235; *Mevsû'atü a'lâmi Mısr fi'l-karnî'l-işrîn* (haz. Mustafa Necîb), Kalyûb 1996, s. 71-72; M. Mehdî Allâm, *el-Mecma'iyûn fi hamsine ʿâmen*, Kahire 1406/1986, s. 4-7; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Tetimmetü'l-A'lâm*, Beyrut 1418/1998, I, 11-12; Ahmed el-Alâvine, *Zeylû'l-A'lâm*, Cidde 1418/1998, s. 17; a.mlf., *et-Tezyil ve'l-istidrâk ʿalâ Mu'cemî'l-mü'ellifin*, Cidde 1423/2002, s. 12; Nizâr Abâza – M. Riyâz el-Mâlih, *İtmâmü'l-*

A'lam, Beyrut 1999, s. 14; Seyyid Ahmed el-Mahzencî, *İbrâhîm Enîs: Hayâtühû ve a'mâlüh*, Kahire 2002, tür.yer.; İmân Saîd Celâl, "Enîs, İbrâhîm Aḥmed", *Mo.AU*, II, 514-517.

İSMÂİL DURMUŞ

İBRÂHİM FASÎH

(bk. HAYDARÎ).

İBRÂHİM SÂRİM PAŞA

(1801-1854)

Osmanlı sadrazamı.

İstanbul'da doğdu. Ayasofya türbedarlarından Kadı Hâfız Mûsâ Efendi'nin oğludur. İlk eğitimini babasından aldıktan sonra Dîvân-ı Hümâyun Kalemi'ne girdi. Çalışkanlığıyla Reîsülküttâb Süleyman Necip Efendi'nin dikkatini çekti ve onun kızıyla evlendi. Kısa süre içinde hâcegânlık rütbesi aldı, Âmedî Odası halifelğine getirildi. Nisan 1829'da başmukâtaacılığa tayin edildi. Aynı yılın kasım ayında Halil Rifat Paşa'nın maiyetinde başkâtip olarak Rusya'ya gönderildi. Dönüşünde Küçük Evkaf Kalemi muhasebecisi oldu (Mart 1831). Ocak 1833'te Kavalalı Mehmed Ali Paşa ile görüşmek için Mısır'a giden Dîvân-ı Hümâyun âmedcisi Mustafa Reşid Bey'e vekâlet etti. Aynı yıl bu görevin yanında ikinci defa başmukâtaacılığa, 9 Mayıs 1834'te kaptan paşanın kapı kethüdâlığına ve ardından aklâm-ı seb'a hocalığına getirildi.

30 Aralık 1834'te Beylikçi Mehmed Nûri Efendi'nin Londra sefâretine tayini üzerine beylikçilik vekâletine tayin edildi. Bu görevinin yanı sıra, Mısır meselesinde Mehmed Ali Paşa'nın niyetini anlamak ve iki taraf arasında uzlaşma sağlamak amacıyla Aralık 1836'da Mısır'a gönderildi. Buradaki temasları sonucu Mehmed Ali Paşa'nın düşünceleri daha açık bir şekilde ortaya çıktı. İstanbul'a dönünce asaleten beylikçiliğe getirildi. 20 Haziran 1837'de İngiltere Kralı IV. William'ın ölümünden sonra yerine yeğeni Victoria tahta geçtiğinde beylikçilik uhdesinde kalmak üzere Londra büyükelçiliğine tayin edildi. Kendisine böyle önemli bir görevin verilmesinin sebebi, bu sırada devleti meşgul eden Mısır meselesi hakkındaki bilgisi dolayısıyla İngiltere'nin bu konuda yardımını temin edebilme ihtimaliydi. Büyükelçiliği sırasında Mısır ve Cezayir meselelerinde İngiltere'nin desteğini almaya çalıştı. Bir yıl sonra görevini Mustafa Reşid Paşa'ya bıraktı. Henüz Londra'da iken Dâr-ı Şûrâ-yı Bâbîâî üyeliğine ve ardından Dahiliye

müsteşarlığına tayin edildi. Müsteşarlığın yanında vekâleten Meclis-i Umûr-ı Nâfia başkanlığına getirildi. 9 Eylül 1839'da sadâret müsteşarı, 10 Ekim'de Sultan Abdülmecid'in tahta çıkışını İran şahına haber vermek üzere İran büyükelçisi oldu. Yaklaşık bir yıl süren bu görevi esnasında bir süreden beri İran'la devam eden sınır ihlâlleri meselesini ele aldı. Kısa bir müddet sonra birinci rütbe ile Sayda defterdarlığına tayin edildiyse de görev yerine gitmeden sağlık sorunlarını bahane ederek istifa edince Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye üyeliğine seçildi.

İbrâhîm Sârim Paşa 13 Haziran 1841'de Ticaret nâzırlığına getirildi. 13 Aralık'ta nezaretin İstanbul Gümrük Emaneti'ne bağlanmasının ardından Hariciye nâzırlığına nakledildi. Yaklaşık bir buçuk yıl süren bu görevinde Lübnan'daki Dürzî-Mârûnî çatışması ve çifte kaymakamlığın kurulması meseleleriyle Fransa'nın Tunus üzerindeki emelleri ve Sirbistan'da yaşanan idarî sorunları çözüme kavuşturmak amacıyla çalıştı. 9 Nisan 1843'te bu görevden alındı ve yeniden Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye üyeliğine getirildi. 16 Kasım 1844'te ikinci defa tayin edildiği Londra büyükelçiliği esnasında İran'la sınır sorunları, Lübnan'daki Dürzî-Mârûnî çatışması, Fransa'nın Cezayir'i işgali ve Yunanistan'ın sınırda Osmanlı aleyhindeki faaliyetleri gibi konularla ilgilendi. Ertesi yıl Paris büyükelçiliğine getirildiyse de henüz bu görevine başlamadan ikinci defa Ticaret nâzırlığına tayin edildi. Aynı yılın temmuz ayında Meclis-i Umûmî üyeliğine, ağustosta gümrük emînliğine, ekim ayında ise tekrar sadâret müsteşarlığına getirildi. 17 Şubat 1847 tarihinde müşirlikle vezâret rütbesi verilerek Maliye nâzırı oldu, ancak bir yıl sonra azledilip Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye başkanlığına tayin edildi. 30 Nisan 1848'de sadrazam oldu. Avrupa'da yaşanan 1848 ihtilâllerinin Balkanlar'a etkisini azaltmak amacıyla bazı

tedbirler aldı. Fakat Mustafa Reşid Paşa ile aralarındaki sorunlar yüzünden bu görevi uzun sürmedi, üç ay sonra azledildi. 2 Eylül 1849'da tayin edildiği Bursa valiliği iki yıl sürdü. 6 Şubat 1853'te Trabzon valiliğine gönderildi. Bir süre sonra, yaklaşan Osmanlı-Rus savaşı yüzünden stratejik bir mevkiye bulunan Trabzon'a askerî meseleleri bilen bir valinin tayin edilmesi gerektiğini bildirerek İstanbul'a dönmek istedi. Döndükten bir yıl sonra 30 Ağustos 1854'te vefat etti ve Karacaahmet Mezarlığı Miskinler Tekkesi'nin yanına gömüldü. Sârim Paşa elçilik, nâzırlık, valilik ve sadrazamlık gibi önemli görevlerde bulunmasına rağmen Bursa valiliği dışında hiçbirinde bir yıldan fazla kalamadı. Bu yüzden bir makamın meselelerine hâkim olmadan diğerine gönderildi ve sadrazamlığa kadar yükselmesine rağmen etkisiz bir devlet adamı olarak kaldı.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, HSD.AFT, 8/79; BA, HAT, 486/23823; BA, İ.DH, 124/6342; BA, A.DVN, 23/9; BA, A. AMD.d., nr. 374, s. 44; Ahmed Rifat, *Verdü'l-hadâik*, Freiburg 1970, s. 40-41, 43; Mehmed Süreyyâ, *Nuhbetü'l-vekâyi'*, İstanbul 1290, tür.yer.; Lutfî, *Târih*, II, 403, 426; III, 649; IV, 819; V, 910, 914, 937-938; VI, 1023; VII, 1065, 1100, 1113, 1139, 1156; VIII, 1200, 1215, 1240, 1257, 1259; Mehmet Zeki Pakalın, *Tanzimat Maliye Nazırları*, İstanbul, ts. (Kanaat Kitabevi), I, 80-94; Faik Reşit Unat, *Osmanlı Seferleri ve Sefaretnâmeleri* (Ankara 1968), Ankara 1992, s. 237; Mahmut Goloğlu, *Trabzon Tarihi: Fetihden Kurtuluşu Kadı*, Ankara 1975, s. 173-174; Ali Rıza – Mehmed Galib, *Geçen Asırda Devlet Adamlarımız* (haz. Fahri Çetin Derin), İstanbul 1977, I, 124, 125; Begüm Yavaş, *Sadrazam İbrahim Sarım Paşa'nın Hayatı ve Faaliyetleri: 1801-1854* (yüksek lisans tezi, 2012), MÜ Türkiye Araştırmaları Enstitüsü; *Takvîm-i Vekâyi'*, nr. 226, İstanbul 1 Cemâziyelevvel 1257; *Ceride-i Havâdis*, nr. 66, İstanbul 12 Zilkade 1257; Ahmed Refik, "1253 Senesinde Kavalalı Mehmed Ali Paşa ile Bir Mülâkat", *TTEM*, XVI/15 (92) (1926), s. 133. BEGÜM YAĞAŞ

İBRÂNİLER

(العبرانيون)

Yahudilerin atalarının bağlı olduğu Batı Sâmi kavimler topluluğu.

Sözlüklerde 'Ubr / 'Abr ve Benî 'İbr / 'Abr isimli kabilelerden ve Nûh'un oğlu Sâ'm'ın torunlarından olan 'Âber (Eber) adlı bir kişiden bahsedilmekte, 'ibrî veya 'ibrânî ise "yahudilerin dili / İbrânîce (İbrâniyye)" şeklinde açıklanmaktadır (*Lisânü'l-'Arab*, "'abr" md.; *Tâcü'l-'arûs*, "'abr" md.; ayrıca bk. Buhârî, "Vaḥiy", 3; "İtişâm", 25). Kelimenin İbrânîce biçimi olan 'ibrî ('ivri) Terat'ta ilk defa Hz. İbrâhîm hakkında kullanılmıştır (Tekvîn, 14/13; Ya'kûb'un oğlu Yûsuf ve kardeşlerine yönelik kullanım

İbrâhîm Sârim Paşa'nın Karacaahmet Mezarlığındaki mezarı